

УДК [343.4:004](477)

Павло Миколайович МІТРУХОВ,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2752-6873>

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ОКРЕМИХ ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ ЩОДО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Законодавство про захист персональних даних складають Конституція України (далі – КУ), Закон України (далі – ЗУ) «Про захист персональних даних», інші закони та підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1].

Відповідно до ст. 3 КУ людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

У зв'язку з тим, що в Україні за останні роки спостерігається швидкий ріст інформатизації, значного поширення набувають проблеми захисту персональних даних.

Серед сучасних науковців окремі правові проблеми захисту персональних даних в Україні вивчали Н. В. Камінська [3], І. М. Сопілко [4], О. Б. Червякова [5] та ін., але в їх роботах є деякі прогалини, вивченню яких будуть присвячені ці тези.

У положеннях ст. 32 КУ зазначено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2].

Відповідальність за порушення недоторканності приватного життя передбачена ст. 182 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Зокрема, ч. 1 ст. 182 КК України визначає за незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконну зміну такої інформації санкції у вигляді штрафу від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до двох років, або арешту на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років. Частина друга – за ті ж дії, вчинені повторно, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи санкцію у вигляді арешту на строк від трьох до шести місяців або обмеження волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавлення волі на той самий строк [6].

На підставі аналізу діючого законодавства конфіденційною є інформація про фізичну особу (дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження), а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом [7].

Відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються законом [7]. Так, відповідно до ст. 2 ЗУ «Про захист персональних даних» обробка персональних даних – це будь-яка дія або сукупність дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, адаптування, зміна, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення, знищення персональних даних, у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем [1].

Разом з тим, треба враховувати, що обробка персональних даних здійснюється володільцем персональних даних лише за згодою суб'єкта персональних даних, за винятком тих випадків, коли така згода не вимагається Законом [2; 1; 8].

Відповідно до ст. 2 ЗУ «Про захист персональних даних», згода суб'єкта персональних даних – це добровільне волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) щодо надання дозволу на обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети їх обробки, висловлене у письмовій формі або у формі, що дає змогу зробити висновок про надання згоди. У сфері електронної комерції згода суб'єкта персональних даних може бути надана під час реєстрації в інформаційно-телекомунікаційній системі суб'єкта

електронної комерції шляхом проставлення відмітки про надання дозволу на обробку своїх персональних даних відповідно до сформульованої мети їх обробки, за умови, що така система не створює можливостей для обробки персональних даних до моменту проставлення відмітки [1]. Тобто, відповідно до Закону, це повинно бути добровільне волевиявлення, а не обов'язок фізичної особи.

На жаль, сьогодні згода на обробку персональних даних стає безвихідним обов'язком кожної фізичної особи при оплаті комунальних, банківських послуг, Інтернету, кабельного телебачення, користуванні послугами «Нової пошти», оформленні (отриманні) документів, вступі на роботу, навчання, зверненні до лікарні, виборчої дільниці та інших підприємств, установ, організацій, фізичних осіб - підприємців тощо. Це пов'язано з відсутністю у бланках документів графи з відмовою щодо надання дозволу на обробку персональних даних фізичної особи. Така прогалина призводить на практиці до того, що при реалізації своїх прав людина опиняється у безвихідній ситуації, пастці стосовно збереження і непоширення своїх персональних даних. Точніше, з боку держави законодавством не забезпечено реалізацію і захист прав людини, яка при здійсненні окремих правочинів не хоче надавати згоду на обробку персональних даних.

Також чинним ЗУ «Про захист персональних даних», наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08 січня 2014 р. № 1/02-14 «Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних» не визначено форму надання згоди на обробку персональних даних. На думку законодавця, це може бути окремий документ, який підписує суб'єкт персональних даних, чи відповідне позначення в електронному вигляді, одна з умов договору, або це може бути будь-яка інша форма, яка дасть змогу зробити висновок про її надання (написання заяви, заповнення анкети тощо). У будь-якому випадку володілець, отримуючи таку згоду, повинен мати можливість в подальшому надати (на вимогу особи/суду/Уповноваженого) переконливі докази того, що особа дійсно добровільно її надала, а також що перед цим їй було надано вказану вище інформацію [1; 8; 9].

Отже, вищезазначене вказує на те, що існують правові проблеми щодо реалізації і захисту прав людини, яка відмовилась від обробки персональних даних та законодавчого затвердження форми відмови від надання дозволу на обробку персональних даних.

З метою вирішення вказаних проблем доцільно розробити єдиний загальнодержавний обов'язковий бланк добровільного волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) як щодо надання дозволу на обробку її персональних даних, так і відмови. Також слід внести зміни і доповнення до ЗУ «Про захист персональних даних», наказу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08 січня 2014 р. № 1/02-14 «Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних», де передбачити зміст і форму вищевказаного обов'язкового бланку.

Для висвітлення наступної проблеми доцільно провести порівняльне дослідження правового статусу баз персональних даних за старим і новим ЗУ «Про захист персональних даних».

Відповідно до ч. 1 ст. 9 ЗУ «Про захист персональних даних» – 2010 р., база персональних даних підлягає державній реєстрації шляхом внесення відповідного запису уповноваженим державним органом з питань захисту персональних даних до Державного реєстру баз персональних даних [10]. Однак, згідно з ч. 1 ст. 9 ЗУ «Про захист персональних даних» – 2013 р., володілець персональних даних повідомляє Уповноваженого про обробку персональних даних, яка становить особливий ризик для прав і свобод суб'єктів персональних даних, упродовж тридцяти робочих днів з дня початку такої обробки [1].

Отже, нове законодавство не передбачає реєстрації баз персональних даних в Україні. Це законодавче спростування поспішне, веде до створення непідконтрольних баз даних, а також до порушень у сфері обробки персональних даних, свавілля і відсутності реалізації державної політики у сфері захисту персональних даних.

На наш погляд, реєстрація баз персональних даних в Україні є необхідною, а володілець персональних даних повинен повідомляти Уповноваженого про обробку будь яких персональних даних, а не лише таких які становлять особливий ризик для прав і свобод суб'єктів персональних даних.

Вирішити цю проблему можна шляхом відновлення реєстрації баз персональних даних в Україні та внесення змін до ч. 1 ст. 9 ЗУ «Про захист персональних даних», а саме: «Володілець персональних даних повідомляє Уповноваженого про обробку персональних даних упродовж тридцяти робочих днів з дня початку такої обробки».

Відповідно до ч. 2. ст. 10 ЗУ «Про захист персональних даних», використання персональних даних володільцем здійснюється у разі створення ним умов для захисту цих даних [1].

Володільці, розпорядники персональних даних та треті особи зобов'язані забезпечити захист цих даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних (ч. 1. ст. 24 цього ж Закону) [1].

В органах державної влади, органах місцевого самоврядування, а також у володільців чи розпорядників персональних даних, що здійснюють обробку таких даних, яка підлягає повідомленню відповідно до цього Закону, визначається структурний підрозділ або відповідальна особа, що організовує роботу, пов'язану із захистом персональних даних при їх обробці (ч. 2 ст. 24 цього ж Закону) [1].

Контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних у межах повноважень, передбачених законом, здійснюють Уповноважений та суди (ст. 22 цього ж Закону) [1].

Однак ці норми залишаються декларативними на практиці. Для вирішення подібного роду проблем слід здійснювати постійний

контроль і перевірки щодо здійснення захисту персональних даних. Також необхідно заборонити обробку персональних даних володільцям, які не володіють певними системами захисту інформації або які мають порушення у цій сфері.

Отже, можемо зазначити, що вирішення вищевказаних проблем забезпечить в Україні належний захист персональних даних.

Список бібліографічних посилань

1. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 31.10.2018).
2. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 31.10.2018).
3. Камінська Н. В. Захист персональних даних: проблеми внутрішньодержавного, наднаціонального і міжнародно-правового регулювання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 106-114. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/589/2/17.pdf> (дата звернення: 31.10.2018).
4. Сопілко І. М. Механізм захисту персональних даних: проблеми та перспективи. *Юридичний вісник*. 2013. № 2(27). С. 66-70. URL: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2013/statji_n227_2013/Sopilko_66.pdf (дата звернення: 31.10.2018).
5. Червякова О. Б. Закон України «Про захист персональних даних»: проблеми та шляхи вдосконалення. *Проблеми законності*. 2013 № 122. С. 96-106. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6267/2/Chervyakova_96.pdf (дата звернення: 31.10.2018).
6. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 31.10.2018).
7. Про інформацію : закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 31.10.2018).
8. Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних : наказ Уповноваженого ВР України з прав людини від 08 січня 2014 р. № 1/02-14 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_02715-14 (дата звернення: 31.10.2018).
9. Роз'яснення до Типового порядку обробки персональних даних : роз'яснення Уповноваженого ВР України з прав людини від 08 січня 2014 р. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001715-14> (дата звернення: 31.10.2018).
10. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // Ліга:Закон : прав. портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2010_06_01/T102297.html (дата звернення: 31.10.2018).

Одержано 31.10.2018